

«НЕ МОЖЕ ОДИН РАБ СЛУЖИТИ ДВОМ ПАНАМ»: ПОЗИЦІЯ КРИМСЬКИХ ЄПАРХІЙ УПЦ МП

→ 2

КРИМСЬКА СТУДЕНТСЬКА І НАУКОВА СПІЛЬНОТА У РОСІЙСЬКІЙ ВІЙНІ ПРОТИ УКРАЇНИ

→ 4

РУССКИЙ ВОЕННЫЙ КОРАБЛЬ, ИДИ НА Х*Й!

№ 7
2022

КРИМСЬКА
СВІТЛИЦЯ

ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНА
УКРАЇНСЬКА
ГАЗЕТА

літературно-художня, публіцистична

БЕРДЯНСЬК – «ГОРОД РУССКОЙ СЛАВЫ 2.0», АБО «МОЖЕМО ПОВТОРИТИ»

НАГОЛОС

27 лютого 2022 року, за кілька днів після фактичного оголошення президентом РФ Володимиром Путіним повномасштабної війни Україні, російські війська зайняли портове місто Бердянськ на Азовському морі. 16 березня стало відомо, що окупанти захопили міський порт. 21 березня телеканал «Звезда» російського відомства, що називає себе «міністерством оборони», похвалився, що до порту Бердянська зайшов десяток великих десантних кораблів (ВДК) чорноморського флоту (ЧФ) РФ – зокрема, судно «Орськ», яке доправило БТРи, що мали рушати до місць дислокації окупаційних військ на захоплених територіях українського півдня.

Віталій СОЛОНЧАК

Кількість бойових машин не розголошувалася – однак відомо, що «Орськ» може (хоча, мабуть, «міг») узяти на борт до 40 БТРів або ж до 20 танків. При цьому було зазначено, що кораблі, які пройшли з місця базування в окупованому Севастополі контрольованою РФ Керченською протокою, «відкрили навігацію» в Азовському морі, що «раптом

ВДК «Саратов» під час ракетного удару в порту Бердянська 24 березня 2022 року.

спорожніло» (здавалося б, з якого дива?). Для розвантаження «Орська» окупанти використали крани захопленого порту. За сподіваннями окупантів, це угруповання кораблів мало не лише забезпечувати «всім необхідним» – передусім, технікою та боеприпасами – «південний фланг проведення спеціальної операції», а й доправляти «гуманітарні вантажі» для лицемірної «допомоги» перед камерами своїх ЗМІ мешканцям окупованих і розстріляних українських міст – ба навіть того ж Бердянська, «переповненого біженцями від націоналістичного батальйону «Азов» з розбомбленого вщент російськими ракетами Маріуполя.

Офіцери ЧФ РФ у заході корабельного угруповання держави-окупанта до азовського порту бачили «епохальну подію, яка відкриває можливості у логістичних питаннях та використанні інфра-

структури у повному обсязі». Однак при цьому вони хвалилися, наскільки «вдало» працюють під постійними ракетними ударами з боку «українських націоналістів» (тільки так, і не інакше російська пропаганда називає захисників України, – авт.) – мовляв, уся територія порту всяєна уламками тактичних ракет «Точка-У», жодна з яких не влучила у ціль завдяки російській ППО, що «захищає ціле місто». Приблизно тоді ж російські пропагандисти похвалилися «трофейними» катерами, які окупанти перегнали із захопленого Бердянська до Новоросійська.

Здавалося б, саме час згадати старовинне українське прислів'я – «не кажи гоп, доки не перескочиш». 24 березня ВМСУ в щоденному зведенні подали скупий рядок: «У захопленому РФ порту Бердянська знищено великий десантний корабель «Орськ» чорноморського флоту окупантів».

Того ж дня стало відомо, що в момент, коли вранці в порту Бердянська пролунав вибух, було знищено ВДК «Орськ», на борту якого могли бути десятки одиниць техніки та сотні десантників: через прямий удар на його борту здетонували боеприпаси. У російських Telegram-каналах тоді повідомлялося, що, крім «Орська», внаслідок обстрілу ракетами «Точка-У» під час розвантаження під вогонь потрапили й інші ВДК – «Саратов», «Цезар Куніков» і «Новочеркаськ»: у кормовій частині першого сталася локальна пожежа із загрозою вибуху боекомплекту, через що корабель довелося притопити на п'ятиметрову глибину біля причалу, два інших із пошкодженнями після середніх пожеж у носовій частині змогли вийти в море, маючи на борту, за попередніми даними, 8 поранених та по троє загиблих і поранених відповідно.

За деякий час у Генеральному штабі ЗСУ уточнили, що внаслідок удару по зайнятому окупантами порту Бердянська було знищено ВДК «Саратов», а «Цезар Куніков» та «Новочеркаськ» зазнали пошкоджень. При цьому про «Орськ» у звітах відтоді вже не йшлося – вдалося з'ясувати, що він вийшов з бердянського порту напередодні. Цілком очікувано, російська сторона цю інформацію ані підтвердила, ані спростувала. Наступного дня у Генштабі сповістили, що окупанти нарощують корабельний склад свого флоту в акваторії Азовського моря – зокрема, було зафіксовано прохід Керченською протокою у північному напрямку малого тральщика «Валентин Пікуль», ракетного катера «Набережні Челни» та двох десантних катерів.

→ 3

ПАМ'ЯТКИ КРИМУ

РУЙНІВНА РЕСТАВРАЦІЯ: ЧИ ВСТОЇТЬ ХАНСЬКИЙ ПАЛАЦ?

→ 6

«НЕ МОЖЕ ОДИН РАБ СЛУЖИТИ ДВОМ ПАНАМ»: ПОЗИЦІЯ КРИМСЬКИХ ЄПАРХІЙ УПЦ МП

ЦЕРКВА

Продовження

Тоді ж, 27 лютого, єпископ Бахчисарайський УПЦ МП Калінік очолив у кафедральному соборі Олександра Невського в Сімферополі літургію, під час якої були піднесені особливі прохання за мир в Україні.

Віталій СОЛОНЧАК

Після завершення богослужіння архієрей звернувся до вірян із проповіддю, в якій, серед іншого, було сказано так: «Це дні великої трагедії, коли братні народи вбивають один одного, коли проливається християнська кров, коли християнин здійснює зброю на християнина. Будь-якій війні немає виправдання, але й будь-яка неправда має завершення. Почуйте мій заклик: у цей час не мати жорстокі серця, наскільки це можливо! Навіть якщо ми не розуміємо до кінця, що відбувається, ми не маємо дозволити ворогові роду людського – сатані зробити нас настільки жорстокими, щоб ця жорстокість передалася через наших дітей».

Здавалося б, раціональні заклики, вірні слова. Та тільки якщо не враховувати, хто їх промовляє. Нинішній вікарій Сімферопольської і Кримської єпархії єпископ Калінік під час російської окупації Криму не лише проводив на півострові антиукраїнську агітацію, а й дозволив «самообороні Криму» розташувати склад зброї на території храму Івана Хрестителя в селі Уютне Сакського району, настоятелем якого він був з 2008 року. За свою працю «на славу вітчизни» був удостоєний: у 2014 році – медалі «За захист Криму» та почесної грамоти від «керівника народного ополчення РК» Михайла Шеремета за «активну допомогу силам опору неонацизму», в 2015 році – права носіння другого хреста від предстоятеля УПЦ МП митрополита Онуфрія, у 2017 році – орден святого Володимира III ступеня від нього ж, а також ювілейної медалі РПЦ від патріарха Кирила на честь 100-ліття відновлення патріаршества у цій церкві, а у 2018 році – орден святого Володимира II ступеня знов-таки від митрополита Онуфрія.

29 січня 2016 року на засіданні Синоду УПЦ МП у Києво-Печерській Лаврі тоді ще архімандрит Калінік був призначений віка-

рієм Сімферопольської і Кримської єпархії з титулом «єпископ Бахчисарайський» з уточненням: «Місце наречення та хіротонії залишити на розсуд митрополита Онуфрія». Це призначення викликало значний суспільний резонанс – враховуючи «послужний список» кандидата. Менш ніж за місяць у Сімферопольській і Кримській єпархії УПЦ МП заявили, що архімандрит Калінік «не брав участі ані в політичній, ані в агітаційній діяльності», а інформація про склад зброї на території храму в Уютному «не відповідає дійсності». Єпископська хіротонія архімандрита Калініка відбулася майже за 4 роки після його призначення – у грудні 2019 року; при цьому її, ймовірно, планувалося засекретити, оскільки інформація про цей захід з'явилася на ресурсах УПЦ МП лише після громадського та медійного резонансу, а місце висвячення було чомусь обрано аж у Ніжині на Чернігівщині.

* * *

Та повернімося до богослужбових текстів, якими користується Сімферопольська і Кримська єпархія УПЦ МП. На сайті Севастопольського благочиння спочатку без будь-яких пояснень під заголовком «Молитва за мир» було розміщено той же текст від московського патріарха, що й на сайті єпархії, проте після резонансу в ЗМІ його було замінено на інший. Цей текст наводимо також повністю.

«Владыко Многомилостиве Господи, Иисусе Христе, Боже наш, молитвами Всепречистыя Владычицы нашея Богородицы и Приснодевы Марии, святых рав-

ноапостольных великого князя Владимира и великия княгини Ольги, святых Новомучеников и исповедников Церкви нашея, преподобных и богоносных отец наших Антония и Феодосия, Киево-Печерских чудотворцев, Сергия, игумена Радонежского, Иова Почаевского, Серафима Саровского и всех святых, благоприятну сотвори молитву нашу о Церкви и о всех людех Твоих.

От единыя купели Крещения, еже при святем князе Владимире, мы, чада Твои, благодать восприяхом, – дух братолюбия и мира в сердцах наших навеки утверди!

Иноплеменным же языком, брани хотящим и на Святую Русь ополчающимся, – запрети и замысли их ниспровергни.

Благодатию Твоею власть держащих ко всякому благу настави, воинов – в заповедях Твоих утверди, лишенныя крова – в домь введи, голодныя – напитай, недугующая и страждущая – укрепи и исцели, в смятении и печали сущим – надежду благу и утеше-

ние подаждь, на брани убиенным – прощение грехов и блаженное упокоение сотвори.

Исполни нас яже в Тя веры, надежды и любви, яко да во всех странах наших единими усты и едином сердцем исповемся Тебе, Господу и Спасителю нашему Иисусу Христу, со Безначальным Твоим Отцем, Пресвятым Благим и Животворящим Твоим Духом во веки веков. Аминь».

Відверто кажучи, з «духом братолюбства та миру» в товаришів, які рвуться поділити з нами «благодать від єдиної купелі хрещення за святого князя Володимира», поки що виходить, м'яко кажучи, не дуже. Та й пасаж про «іноземців, які хочуть війни й озброюються проти Святої Русі» сприймається більше як самокритика. Автор цієї молитви невідомий, однак її ухвалив московський патріарх Кирил 3 березня 2022 року. Ані цей, ані попередній тексти молитов, принаймні у публічному медіапросторі, до практики в УПЦ МП не подаються.

Відверто кажучи, з «духом братолюбства та миру» в товаришів, які рвуться поділити з нами «благодать від єдиної купелі хрещення за святого князя Володимира», поки що виходить, м'яко кажучи, не дуже. Та й пасаж про «іноземців, які хочуть війни й озброюються проти Святої Русі» сприймається більше як самокритика. Автор цієї молитви невідомий, однак її ухвалив московський патріарх Кирил 3 березня 2022 року. Ані цей, ані попередній тексти молитов, принаймні у публічному медіапросторі, до практики в УПЦ МП не подаються.

4 березня у Свято-Володимирському соборі в Херсонесі благочинний Севастопольського округу УПЦ МП протоієрей Сергій Халюта очолив молебень за мир в Україні, після завершення якого звернувся до вірян із миротворчою проповіддю, в якій не було таких звичних для нього тирад про «Святую Русь», «защиту нашего великого Отечества», «наш триединный русский народ», «державу нашу российскую», «христоролюбное воинство русское», «победу русского оружия», «русский дух», «собрание земель русских» та іншої патетики. На 6 березня у тому ж соборі було анонсовано молебень за «примноження любові у світі». У міжчасі в низці севастопольських храмів були відправлені молебні за мир в Україні – причому нерідко правили їх ті священники, що благословляють вояків окупаційної армії та освячують їхню зброю і техніку. До того ж у деяких із цих богослужінь участь брали ці ж таки вояки, що виглядало гротескно. Враховуючи нечисленну кількість парафіян, присутніх на цих молебнях (візуально – від однієї особи до пари десятків максимум), виникає враження, що проводилися вони суто для фотозвіту перед церковним керівництвом.

На початку березня Сімферопольська і Кримська єпархія за благословенням митрополита Лазаря взяла участь у пропагандистській акції Росії, передавши понад 5 тонн зібраної парафіянами храмів і монастирів «гуманітарної допомоги» мешканцям окупованих російським військом регіонів Херсонщини – які відправили прибулий вантаж у вже легендарному напрямку російського військового корабля. Прикметно, що окупанти не дають доправити до облас-

ті гуманітарну допомогу від регіонів України та міжнародних партнерів.

Все це показує, наскільки кримським єпархіям УПЦ МП дедалі незручніше стає розвиватися в «канонічному шпегаті» між Київською митрополією, якій вони підпорядковані «де-юре», та Московською патріархією, якій вони підпорядковані «де-факто». На рівні інформаційних повідомлень від зазначених осередків спостерігається певна зміна не лише риторики, а й поведінкової моделі: якщо раніше електронні ресурси єпархій і благочинь просто-таки рясніли деклараціями вірності російській владі та її регіональним маріонеткам і доказами фактів співпраці з окупаційним силовим і військовим контингентом, то з моменту повномасштабного вторгнення РФ до України увага концентрується суто на соціальних, максимум – просвітницьких проєктах.

У відповідь на звернення митрополита Сімферопольського і Кримського ПЦУ Климента 3 березня до матерів російських вояків з проханням забрати з України своїх живих і мертвих дітей Сімферопольська і Кримська єпархія УПЦ МП заявила, що він не має стосунку ані до діяльності цієї єпархії, ані до РПЦ (що цілком очевидно), – а відтак «не є ієрархом визнаної канонічної юрисдикції», статусом якої РПЦ наділяє виключно себе. Таким чином, кримські панотці остаточно показали свою позицію. Однак вони й досі перебувають «між двох вогнів»: сказати щось усупереч Києву – «безпосереднє керівництво» не зрозуміє, заперечити Москві – собі дорожче. Тим паче, нещодавно Путін підписав закон про кримінальну відповідальність за «публічні дії, спрямовані на дискредитацію задіяння армії РФ з метою захисту інтересів держави і підтримки міжнародного миру та безпеки», а також за «публічні заклики до перешкоджання використанню армії РФ із цією метою». Іншими словами: виступаєш проти російської «спеоперації з примусу України до миру» – ласкаво просимо на нари. У самій Росії вже є принаймні один прецедент притягнення священнослужителя до відповідальності за проповіді проти вбивства українських «братів і сестер у Христі».

Ймовірно, ще не один сюрприз духівництву кримських єпархій Московського патріархату підготувало «отечество», за яке вони роками молилися й яке кликали на свою територію. І схоже, що «колеги» на материковій Україні наразі не мають бажання повторювати їхні помилки.

(на прохання автора гонорар за матеріал перераховано на потреби ЗСУ)

БЕРДЯНСЬК – «ГОРОД РУССКОЙ СЛАВЫ 2.0», АБО «МОЖЕМО ПОВТОРИТИ»

→ 1 НАГОЛОС

Удар по російських кораблях у порту окупованого Бердянська 24 березня 2022 року можна охарактеризувати суто як великий ляпас цілому чф рф – як і всій російській кампанії зі вторгнення до України. Таку думку висловив військовий експерт Олександр Коваленко, який назвав російський флот найнепотрібнішим родом військ у війні проти нашої держави – при тому, що він за місяць війни не зміг здійснити десантування в Одесі та області, хоч і демонстрував відповідні наміри. Наразі російський військовий флот здатний хіба що завдавати підлих ударів ракетними комплексами «Калібр» по українських інфраструктурних об'єктах і житлових кварталах мирних міст – причому не лише з окупованого Севастополя. Лише 26 березня, за оцінками незалежної експертизи, понад півсотні ракет було випущено кораблями чф рф з кримської акваторії, однак менш ніж десяток долетіли до цілей: решту знищила в небі українська система ППО. Тоді ж стало відомо, що чорного дня 24 лютого вогонь по нашій території «Калібрами» та іншими крилатими й оперативно-тактичними ракетами вівся угрупованням чф рф із Середземного моря, що стояло на схід від грецького острова Крит, та Каспійською флотилією.

Найбільший прорахунок російської пропаганди та російського війська Коваленко побачив в акті вільної демонстрації розвантажування ВДК у бердянській «тихій гавані», що стала могилою для кількох окупантів. Операцію, здійснену ЗСУ 24 березня, експерт назвав «у певному сенсі унікальною». За місяць до цього окупанти на півдні України облаштували щось на кшталт ешелоніваної ППО, зокрема з повітряною підтримкою з території окупованого Криму, таким чином закрити повітряний простір над зайнятими територіями на півдні України, в тому числі й над Бердянськом. Це дало окупантам хибне відчуття цілковитої безпеки – оскільки ракети, випущені ЗСУ, в результаті доволі ретельного та глибокого планування операції змогли не лише подолати ППО окупантів, а й завдати непоправних збитків їхньому військовому флоту, для якого кожен ВДК «на вагу золота».

ВДК «Орськ»

ВДК «Саратов»

27 березня начальник Головного управління розвідки Міністерства оборони України Кирило Буданов розповів, що ракетний удар по російських ВДК у Бердянську став наслідком діяльності української агентурної розвідки, зокрема з використанням джерел у кремлі, з допомогою яких вдається отримувати велику кількість інформації про наміри росії: завдяки своїм розвідувальним можливостям, ЗСУ влучили у потрібний момент, щоб завдати максимальної шкоди, – коли до «Саратова» підійшли бензовози та вантажівки з боєприпасами. За кілька днів генерал-майор СБУ Віктор Ягун повідомив, що операція зі знищення «Саратова» проводилася з використанням зброї, не пристосованої прямим чином для ведення бойових дій на морі: ніколи не використовувався таку систему зброї проти кораблів.

Цікавою є і доля капітанів 2 рангу – командирів ВДК, потрочених українськими ракетами в Бердянську. Так, командир «Саратова» Володимир Храченко був командиром СДК «Кіровоград» ВМСУ, командир «Новочеркаська» Юрій Павлов – старшим помічником командира ВДК «Костянтин Ольшанський», захопленого російськими окупантами. Обидва у 2014 році зрадили присязі та перейшли на бік окупантів. Капітан 2 рангу Андрій Скворцов коман-

дує «Орськом», якому вдалося (принаймні поки що) уникнути неприємностей, з 2013 року: у 2014 році екіпаж ВДК брав участь в окупації Криму рф, за що Скворцов отримав медаль «За повернення Криму». А вже у 2017 році його судили за вимагання грошей у підлеглих військовослужбовців, після чого суд заборонив йому протягом двох років обіймати керівні посади у російських збройних силах і державних органах.

Не меншої уваги заслуговує і доля згаданих кораблів. ВДК «Орськ», спущений на воду в 1968 році, з 2004 до 2017 рр. переміщувався між судноремонтними заводами і вперше за багато років вийшов за межі Чорного моря наприкінці 2017 року, коли переганяв до сирійського Тартуса військову техніку та вояків. 9 жовтня 2018 року «Орськ» і «Азов» брали участь у навчаннях підрозділів морської піхоти чф рф: з них десант «висаджувався на необладнане узбережжя, захопивши його з боєм». 13 березня 2019 року екіпаж «Орська» виконав у Чорному морі комплекс стрільб з артилерійської установки по берегових цілях, що імітували вогневі точки супротивника, під час відпрацювання дій з підтримки висадки морського десанту на узбережжя, після чого відпрацював дії з відбиття засобів повітряного нападу. Також у рамках навчання екіпаж відпрацював завдання зі

27 березня начальник Головного управління розвідки Міністерства оборони України Кирило Буданов розповів, що ракетний удар по російських ВДК у Бердянську став наслідком діяльності української агентурної розвідки, зокрема з використанням джерел у кремлі, з допомогою яких вдається отримувати велику кількість інформації про наміри росії: завдяки своїм розвідувальним можливостям, ЗСУ влучили у потрібний момент, щоб завдати максимальної шкоди, – коли до «Саратова» підійшли бензовози та вантажівки з боєприпасами.

знищення імітатора плаваючої морської міни. 21 вересня 2019 року «Орськ» під час бригадних тактичних навчань на полігоні Опук в окупованому Криму знову «висаджував» морських піхотинців чф рф під прикриттям авіації на необладнану ділянку узбережжя. На початку 2020 року «Орськ» відбуксировали через Босфорську протоку з місця бойового завдання після того, як на кораблі вийшов з ладу один з двох двигунів.

На лютий 2020 року припав пік незначної активності найстарішого корабля чф рф «Саратов», збудованого аж у 1964 році і знищеного 24 березня 2022 року в Бердянську. 14 лютого 2020 року морські піхотинці чф рф тренувалися вантажити на нього особовий склад та техніку в Козачій бухті окупованого Севастополя, а наступного дня під час навчань ВДК йшов за тралом через умовні мінні загородження, після чого артилерійські розрахунки корабля виконали практичну стрільбу по макету плаваючої міни та по береговій цілі для забезпечення висадки десанту. За кілька днів «Саратов» узяв участь у ротних тактичних навчаннях – на Новоросійській військово-морській базі на нього вантажилася група для висадки морського десанту.

Як бачимо, принаймні «Саратову» всі ці спектаклі не допомогли: гарні сценарії навчань так і залишилися сценаріями. Висловлюємо сподівання, що подальші спроби атак російських кораблів на українські узбережжя здобудуть той же успіх, що і в Бердянську, і зрештою російський чорноморський флот опиниться там, де він і має бути: або у Новоросійську, або на морському дні – як це вже було понад століття тому.

КРИМСЬКА СТУДЕНТСЬКА І НАУКОВА СПІЛЬНОТА У РОСІЙСЬКІЙ ВІЙНІ ПРОТИ УКРАЇНИ

ОСВІТА

Від самої окупації Кримського півострова та окремих районів Донецької та Луганської областей 8 років тому РФ проводить активну заміну української ідентичності юних і молодих мешканців цих регіонів на російську або принаймні «республіканську» шляхом фактичної заборони на вивчення української мови, літератури й історії та впровадження російської пропаганди і милітаризації у навчальний процес.

Ігор СВІТЛИЧАНИН

Якщо держава-окупант, у супереч міжнародним конвенціям, не гребує «обробляти» школярів, ба навіть вихованців дитячих садочків, – то годі й казати про студентську молодь, а відтак і про науково-педагогічний склад кримських «вищих навчальних закладів». Процеси ідеологізації кримської освіти і науки, фактично вирваної з міжнародного контексту ще після так званої «російської весни», значно посилюються останнім часом, після того як 24 лютого 2022 року президент держави-агресора Володимир Путін дав старт повномасштабній збройній атаці на Україну.

* * *

Слід зазначити, що російська академічна спільнота в різні часи заявляла протест на спроби влади «закрутити гайки» всередині країни або «наводити лад» за кордоном – як, наприклад, в Україні у 2014 році. Поточна ситуація теж не стала винятком. 24 лютого, у день відкритого вторгнення РФ до України, російські вчені та наукові журналісти розпочали збір підписів під відкритим листом проти путінської «денацифікації» України; станом на момент підготовки матеріалу їх було близько 8 тисяч. Спочатку текст листа з'явився в електронній версії газети «Троицкий вариант – Наука»; пізніше редакція заявила, що хоч у ньому й немає нічого кримінального, однак його доведеться прибрати з сайту з огляду на нове законодавство держави-агресора, яке змушує називати чорне білим. Спочатку було видалено текст листа і залишено підписи під ним, однак згодом сторінку було видалено взагалі. Текст листа можна відшукати в інших джерелах – наприклад, на сайті Об'єднання наукової

Студенти так званого «Севастопольського державного університету» на концерті, присвяченому «поверненню у рідну гавань» вісім років тому. Севастополь, 18 березня 2022 р.

дипломатії Європейського Союзу. Підписанти заявили рішучий протест проти воєнних дій, розпочатих збройними силами РФ на території України.

«Цей фатальний крок веде до величезних людських жертв і підриває засади усталеної системи міжнародної безпеки. Відповідальність за розпалювання нової війни в Європі цілком лежить на Росії. Ця війна не має жодних розумних виправдань. Спроби використати ситуацію на Донбасі як привід для розгортання військової операції не викликають жодної довіри. Цілком очевидно, що Україна не становить загрози для безпеки нашої країни. Війна проти неї несправедлива і відверто безглузда. Україна була і залишається близькою для нас країною. В багатьох з нас в Україні живуть родичі, друзі та колеги за науковою працею. Наші батьки, діди та прадіди разом воювали проти нацизму. Розпалювання війни заради геополітичних амбіцій керівництва РФ, яким рухають сумнівні історіософські фантазії, є цинічною зрадою їхньої пам'яті. Ми поважаємо українську державність, яка тримається на демократичних інституціях, що ре-

ально працюють. Ми з розумінням ставимося до європейського вибору наших сусідів. Ми переконані у тому, що всі проблеми у відносинах між нашими країнами можуть бути вирішені мирним шляхом. Розпочавши війну, Росія приречла себе на міжнародну ізоляцію, на становище країни-вигнанки. Це означає, що ми, вчені, тепер не зможемо нормально займатися своєю справою, оскільки проведення наукових досліджень неможливо без повноцінної співпраці з колегами з інших країн. Ізоляція Росії від світу означає подальшу культурну та технологічну деградацію нашої країни за цілковитої відсутності позитивних перспектив. Війна з Україною – це крок у нікуди. Нам гірко усвідомлювати, що наша країна, яка зробила вирішальний внесок у перемогу над нацизмом, зараз стала палієм нової війни на європейському континенті. Ми вимагаємо негайного зупинення всіх воєнних дій, спрямованих проти України. Ми вимагаємо поваги до суверенітету та територіальної цілісності Української держави. Ми вимагаємо миру для наших країн», – йдеться у тексті звернення.

Цілком очікуваним було те, що на протигагу підписантам цього листа в науковому середовищі РФ знайдуться особи, які цілком і повністю підтримають путінську агресію проти України та виступлять проти своїх більш розсудливих колег у душі сталінських колективних осудів. Так само цілком очікуваним було й те, що на окупованих РФ територіях знайдуться «науковці», які ще з 2014 року прагнуть бути «святішими за Папу Римського» – точніше, ще більшими імперськими шовіністами, ніж сам Путін.

Так, 4 березня на сайті Російського союзу ректорів з'явилося звернення членів цієї організації з підтримкою «рішення Росії» (в особі Путіна) «завершити нарешті восьмирічне протистояння України та Донбасу (sic! – авт.), домогтися демілітаризації та денацифікації України і цим захистити себе від воєнних загроз, що зростають». У ректорському корпусі РФ заперечили, що протягом багатьох десятиліть розвивали та зміцнювали російсько-українські наукові та освітні зв'язки і «дбайливо ставилися одне до одного», а спільні дослідження «зробили величезний

Цілком очікуваним було те, що на протигагу підписантам цього листа в науковому середовищі РФ знайдуться особи, які цілком і повністю підтримають путінську агресію проти України та виступлять проти своїх більш розсудливих колег у душі сталінських колективних осудів. Так само цілком очікуваним було й те, що на окупованих РФ територіях знайдуться «науковці», які ще з 2014 року прагнуть бути «святішими за Папу Римського» – точніше, ще більшими імперськими шовіністами, ніж сам Путін.

внесок у світову науку» – і, мовляв, саме тому «багаторічна трагедія на Донбасі особливим боєм і гіркою відгукується у серцях» російських ректорів. Саме тому, виявляється, для них «дуже важливим є у ці дні підтримати нашу країну, нашу армію, яка відстоює нашу безпеку, підтримати нашого президента, який ухвалив, можливо, найскладніше у своєму житті, вистраждане, але необхідне рішення» щодо фактичного геноциду громадян України. При цьому російські ректори закликали один одного не забувати і про свій основний обов'язок – вести безперервний навчальний процес, а також виховувати у молоді «патріотизм і прагнення допомагати батьківщині».

«Університети завжди були опорою держави. Наша пріоритетна мета – служіння Росії та розвитку її інтелектуального потенціалу. Зараз, як ніколи, ми маємо продемонструвати впевненість і стійкість в умовах економічних та інформаційних атак, дієво згуртуватися докола нашого президента, своїм прикладом зміцнюючи у молоді оптимістичний дух і віру в силу розуму, вселяючи надію на швидке настання миру», – йшлося у тексті звернення. Підписантами цього листа, серед інших, стали також «ректори» двох кримських «вишів», створених після російської окупації півострова, – Андрій Фалалеев, який очолює «Кримський федеральний університет імені В. І. Вернадського» («КФУ»), та Володимир Нечаєв, який керує «Севастопольським державним університетом» («СДУ»). До цих двох типів ми ще повернемося.

* * *

7 березня на сайті севастопольського «інституту природно-технічних систем» («ІПТС») з'явився відкритий лист представників «наукових установ» окупованих АР Крим і м. Севастополя до президента Російської акаде-

мії наук (РАН) Олександра Сергеева, що став відповіддю на вже згадане звернення російських вчених і наукових журналістів від 24 лютого. На думку доморослих кримських «науковців», викладені доводи є «виключно необ'єктивними та продиктованими або незнанням і невірною оцінкою ситуації, або особистою зацікавленістю окремих док-ланаукових діячів, міцно пов'язаних із західними структурами». Підписанти запевнили, що «бачили зсередини, як в Україні зростала ненависть до всього російського ще до подій 2014 року і як вона зросла за експонентою після подій на Майдані» (?), і пояснили цю «ненависть» не збройною агресією РФ проти України та окупацією її територій, а «велетенських масштабів інформаційно-психологічною операцією проти Росії, спрямованою на під-рив нашої країни як основного оплоту спротиву глобалізації та агресивно-ліберальному (виділення взаємовиключних параграфів наше, – авт.) порядку денно-му».

Автори висловили великий жаль, що теперішня Україна, мовляв, не «мила, колись братня республіка з дружнім народом, гарною мовою, дивовижними піснями та подібними традиціями» (тобто не зводить свій порядок денний виключно до «шароварно»-етнографічного декору в тіні «старшого брата»), і що «не залишилося вже ані гоголівської Малоросії, ані радянської України – оплоту індустріалізації, науки та культури»: на їхню думку, наразі Україною керують «абсолютно агресивні неотесані збройні формування націоналістів, створені під керівництвом західних «партнерів», щоб вбивати росіян – що вони й робили останні 8 років на Донбасі, порушуючи всі можливі угоди».

У ЗСУ ж кримські «науковці» вбачають «терористів, що утримують міста під прикриттям заручників – мирних громадян». З огляду на свої марення вони запевняють, що вважають путінську «демлітаризацію та денацифікацію» України «абсолютно правильними», оскільки вже більше не мають сил «не помічати нацизму та наступальної русофобії». «Колективний Захід миттєво скинув маски і показав свою давню русофобську сутність, коли пропаганда нацистських батальйонів на Заході перестала бути забороненою (?! – авт.), а абсолютно справедливий заперечення Росії піддані ретельній цензурі. Наші студенти, спортсмени, бізнес миттєво відчули, що залишатися самими собою можливо лише вдома, а за кордоном від нас вимагають негайного зречення своєї батьківщини, її історії, традицій, героїв. Для будь-якого адекватного громадянина це не може бути ціною

за право бути «рукоподаваним» на Заході, наші батьки та діди не зламалися під тиском фашизму 80 років тому. Не пристало нам ставати зрадниками й зараз. Тому ми заявляємо про цілковиту підтримку дій нашої країни, дій нашого президента з демлітаризації та денацифікації території, що прилягає до наших кордонів», – заявили автори листа, які фактично висловили згоду з цілковитою самоізоляцією тоталітарної країни-агресора разом з окупованими нею територіями.

Слід відзначити ще один момент. Якщо звернення російської наукової спільноти від 24 лютого з осудом військової агресії РФ проти України, як вже зазначалося, підписали близько 8 тисяч осіб, то з «колективним осудом» цього листа в Криму виступили лише семеро місцевих «науковців» – «директор» перетвореного на «національний науковий центр РАН» Никітського ботанічного саду Юрій Плугатар, «директор інституту біології південних морів імені О. О. Ковалевського РАН» Роман Горбунов, «директор морського гідрофізичного інституту РАН» Сергій Коновалов, «директор інституту природно-технічних систем» Вероніка Маслова, «директор всеросійського національного науково-дослідного інституту виноградарства та виноробства «Магарач» РАН» Володимир Ліховський, «директор науково-дослідного інституту сільського господарства Криму» Володимир Паштецький та «директор інституту археології Криму РАН» Вадим Майко. До слова, підпис останнього за деякий час зник зі сторінки, на якій було розміщено звернення, однак її первинна версія збереглася у кеші Google і її вдалося заархівувати.

Зацікавлення викликає також установа, на сайті якої було розміщено це звернення. Заснований у 2000 році в Москві Державний південний науково-дослідний полігон РАН протягом свого існування зазнав кількох реорганізацій і зрештою

Співробітники і студенти так званого «Кримського федерального університету» взяли участь у святкуванні восьми років «возз'єднання» Криму з Росією. Сімферополь, 21 березня 2022 р.

у 2012 році був перетворений на Інститут природно-технічних систем РАН, який наказом Федеральної агенції наукових організацій від 19 грудня 2014 року було переведено до окупованого Севастополя, а наказом Путіна «Про структуру федеральних органів виконавчої влади» № 215 від 15.05.2018 р. було передано у підпорядкування Міністерства науки та вищої освіти РФ через усунення згаданої агенції.

* * *

Здебільшого кримські «установи» освіти та науки не сформулювали власної позиції щодо російського повномасштабного вторгнення до України, лише висловили свій «одобрямс» на розпорядження вищих організацій. Так, севастопольська філія Московського державного університету (МДУ), що діяла в місті ще до його російської окупації, 2 березня розмістила на своєму сайті опубліковане того ж дня, але ухвалене ще 28 лютого звернення членів Вченої ради МДУ, які закликали гідно пройти «складні для країни часи», що настали після рішення Путіна ввести свої війська до України.

«Ми гостро переживаємо те, що відбувається, однак упевнені, що пройти цей період ми мусимо по-університетськи гідно, дотримуючись принципів високої академічної культури та етики. Ми передбачаємо труднощі, пов'яза-

ні з розвитком наукової інфраструктури, проведенням спільних міжнародних досліджень, публікуванням статей у закордонних наукових журналах. Московський університет продовжить розвивати свої міжнародні зв'язки, що склалися десятиліттями, переконуючи надійних партнерів у необхідності продовження спільної праці над пошуком відповідей на глобальні виклики, а також в ім'я збереження світової наукової спадщини. Вчена рада Московського університету висловлює впевненість у тому, що університетська корпорація спільними зусиллями подолає тимчасові труднощі, забезпечить безперервність освітніх і наукових процесів та досягнення національних цілей розвитку Росії», – йшлося у тексті.

Не визначився з власною позицією і «Кримський університет культури, мистецтв та туризму», що 9 березня на своєму сайті розмістив звернення 169 діячів культури, науки та мистецтв Криму до російської культурної громадськості та «співвітчизників», текст якого з'явився 4 березня на сайті кримського «міністерства культури». Підписанти назвали народи Росії та України «братніми» і розповіли про те, як вони тривалий час були «безпосередньо всередині процесів, які зрештою призвели до таких сумних наслідків» – мовляв, май-

Автори висловили великий жаль, що теперішня Україна, мовляв, не «мила, колись братня республіка з дружнім народом, гарною мовою, дивовижними піснями та подібними традиціями» (тобто не зводить свій порядок денний виключно до «шароварно»-етнографічного декору в тіні «старшого брата»), і що «не залишилося вже ані гоголівської Малоросії, ані радянської України – оплоту індустріалізації, науки та культури»: на їхню думку, наразі Україною керують «абсолютно агресивні неотесані збройні формування націоналістів, створені під керівництвом західних «партнерів», щоб вбивати росіян – що вони й робили останні 8 років на Донбасі, порушуючи всі можливі угоди».

же чверть століття від моменту розпаду СРСР вони споглядали, як Україна «зусиллями її політиків поступово перетворювалася на антиРосію»; цей процес сягнув піку «на Майдані, який завершився державним переворотом у Києві», після чого нова влада «готувалася розправитися» з кримчанами, які «виступили проти перевороту й у 2014 році зробили свій вибір – бути разом з Росією», після чого отримали від офіційного Києва «блокади, провокації та спроби терактів», які якраз-таки до російської окупації Криму були нечуваним явищем на півострові. Автори листа пролили трохи крокодилячих сліз за мешканцями Донбасу, які «заплатили тисячами жертв за свій вільний вибір і небажання підкорюватися нацистам» і заради яких Росія нібито просто змушена була розпочати війну проти України, аж доки з її землі не зникнуть міфічні «нацисти, що бажають знищити всіх, хто з ними не згоден».

Свій «російський вибір» підписанти пояснюють тим, що «не може мати іншого вибору людина, яка не втратила совісті та елементарних понять про добро і зло», а також тим, що Крим за роки окупації РФ буцімто «перетворився на процвітаючий регіон», для якого за 8 років Росія зробила нібито більше, ніж Україна за 22 роки. Лист завершується просто-таки шизофренічним абзацом: «Закликаємо всіх підтримати нашого президента, наші збройні сили, Росію! Ми впевнені, що й на Україну чекає світле майбутнє без нацизму та воєнщини. Дим гармат розвіється і сонце відродження зійде. Ми готові до відновлення повноцінної взаємодії. Ми чекаємо на наших братів-українців у гостинному кримському домі».

Далі буде...

«Реставрація по-російськи» Ханського палацу в Бахчисараї зсередини. Січень 2022 р.

РУЙНІВНА РЕСТАВРАЦІЯ: ЧИ ВСТОЇТЬ ХАНСЬКИЙ ПАЛАЦ?

ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

На початку липня 2021 року «державна автономна установа республіки Крим (РК) «Дирекція з централізованого обслуговування та розвитку установ сфери культури» (далі в тексті «дирекція») оголосила про розчищення русла річки Чурук-су біля Ханського палацу в Бахчисараї та «ремонтно-реставраційні роботи» на локації біля нього, відомій як «набережна з трьома мостами». Замовником цих робіт виступила «дирекція», підконтрольна «міністерству культури РК»; підрядником – московське ТОВ «Новые строительные технологии» («НСТ»).

Сергій КОНАШЕВИЧ

У середині грудня 2021 року для представників підконтрольних окупантам кримських ЗМІ було проведено «прес-тур» задля ознайомлення з перебігом «ремонтно-реставраційних заходів» на комплексі Ханського палацу, що є єдиним у світі взірцем кримськотатарської палацової архітектури і наразі перебуває під контролем «державної бюджетної установи РК «Бахчисарайський історико-культурний і археологічний музей-заповідник» (далі у тексті «заповідник») у статусі «об'єкта культурної спадщини федерального значення».

Коментарі та пояснення журналістам давали керівник «дирекції» Ілля Алимчев, «завідувач від-

ділу «Музей історії та культури кримських татар» (є складовою частиною «заповідника») Мер'єм Сейтумерова, «декан історичного факультету Кримського федерального університету («КФУ») ім. В. І. Вернадського» Олександр Герцен, який є керівником «археологічної експедиції», що працює в Ханському палаці, та представники підрядних організацій. Було оголошено, що незаконні роботи на комплексі, на проведення яких було передбачено надання майже 2 мільярдів рублів з бюджету держави-окупанта, відповідно до затвердженого плану-графіка реалізації «федеральної цільової програми «Соціально-економічний розвиток республіки Крим та міста Севастополя до 2025 року», мають бути завершені наприкінці 2023 року; станом на грудень 2021 року вони були виконані на 30% від загального обсягу з освоєнням близько 400 млн рублів.

У прес-релізі було оголошено, що «масштабна повна реставрація» комплексу проводиться вперше, тож «доволі важливо відновити і зберегти впізнаваний історичний вигляд, автентичність архітектури, елементів внутрішнього оздоблення та декору». Серед іншого, було повідомлено про «повну реконструкцію» трьох із шістнадцяти об'єктів комплексу – дюрбе (гробниць) Діляра-Бікеч, Північного та Південного. Водночас активні «ремонтно-реставраційні заходи» проводилися як на вже згаданій набережній з трьома мостами, так і на корпусі стаєнь, бібліотечному корпусі, Соколинній вежі, надгробній ротонді та хамамі (лазні) Сари Гюзель. На етапі «підготовчих робіт» перебували ще два об'єкти – Ханська кухня та Графський корпус, який у російських джерелах помилково іменується як «светський»

(світський), тоді як точне його найменування – «світський», тобто корпус пошти. На 2022 рік планувалося укладення «контрактів» на проведення «ремонтно-реставраційних робіт» на п'яти об'єктах: «Сади та паркові споруди», «Ханська мечеть» (II етап), «Катерининська миля», «Головний корпус» і «Гарем»; за двома останніми об'єктами були укладені «контракти» на розробку «науково-проектної документації».

* * *

Найскладнішим об'єктом для себе «реставратори» назвали головний корпус палацу – з огляду на наявність великої кількості живопису, який потребує «реставрації» і під яким на стінах є ще більш ранній живопис. Безпосередньо під керівництвом міністерства культури держави-окупанта було визначено, який живопис буде залишено і який буде піддано консервації. З цією метою проект реставрації передбачав ін'єктування стін – закачування у них надтекучих низьков'язких смол та мікроцементів під високим тиском. На додачу Ілля Алимчев заявив, що всі конструкції головного корпусу перебувають «у дуже поганій стані» і потребують заміни.

Мер'єм Сейтумерова назвала роботи зі «збереження» старовинних шарів розпису палацу одними з найбільш ризикованих і уточнила, що особливо багатими є розписи головного корпусу та гарему, що мають від 3 до 7 на шарувань періоду XVI-XIX століть. Станом на середину грудня 2021 року «реставратори» нанесли останні риси на жіночій половині комплексу лазень, а в чоловічій половині «відновлювали» оздоблення стелі: представник організації-підрядника Володимир Бобровський розпо-

вів, що добір кольорів здійснювався простим методом: «Брали зразки фарби і заганяли на станки». Так само проводилося «відновлення» розписів стін корпусу стаєнь, виявлених при розчищенні фасадів і внутрішніх приміщень.

На фасаді бібліотечного корпусу над південною брамою палацу було реконструйовано орнамент «сельджуцький ланцюг»: художник-реставратор з Москви Ксенія Мокрова пояснила, що на цьому об'єкті був присутній живопис найбільш раннього періоду – невеликий темний фрагмент початку XIX століття. При ранніх реставраціях документи про нього були знайдені в архівах, однак не було рішення щодо відновлення; коли «добро» на «реставрацію» було отримано, під шарами штукатурки ніякого орнаменту не виявилось – ймовірно, він був давно відбитий, тож художники вирішили створити ескізи з нуля, керуючись старовинними гравюрами із зображенням південної брами. Розпис корпусів стайні та бібліотеки було виконано темперними фарбами, а самі «реставраційні» фрагменти тоновані аквареллю: за словами Мокрової, це було зроблено тому, що реставраційні матеріали мають бути такими, щоб їх можна було прибрати, щоб наступні реставратори могли «легко замінити на власний розсуд авторський живопис».

Іншим ризикованим заходом було визначено передбачене проектом «реконструкції» штучне заниження ґрунту біля гарему, головного корпусу, мечеті та, можливо, на інших ділянках. На це звернув увагу «декан історичного факультету КФУ ім. В. Вернадського» Олександр Герцен, зазначивши, що такі роботи можуть проводити-

Було оголошено, що незаконні роботи на комплексі, на проведення яких було передбачено надання майже 2 мільярдів рублів з бюджету держави-окупанта, відповідно до затвердженого плану-графіка реалізації «федеральної цільової програми «Соціально-економічний розвиток республіки Крим та міста Севастополя до 2025 року», мають бути завершені наприкінці 2023 року; станом на грудень 2021 року вони були виконані на 30% від загального обсягу з освоєнням близько 400 млн рублів.

ся лише за участі професійних археологів, оскільки заниження ґрунту в одній локації впливає на місцевість поблизу. Зокрема, під загрозою могли опинитися ґрунти Ханського кладовища, що містять людські останки.

* * *

Побоювання кримського «науковця», на жаль, виявилися небезпідставними. 7 лютого 2022 року керівник «дирекції» Ілля Алимчев повідомив, що під час прокладання каналізації на набережній Ханського палацу в Бахчисараї одна зі стін Графського корпусу, в якому розташовується «адміністрація музею-заповідника», з'їхала і в ній з'явилася тріщина: у проекті «реставраторів» під нею нібито був фундамент, однак за фактом його не виявилось – стінка спіралася просто на ґрунт. Пошкодження Алимчев списав на «проектну помилку» і назвав його «некритичним», пообіцявши проведення протиаварійних робіт протягом місяця. «Робітники вже змонтували необхідні конструкції, щоб втримати стіну від подальшого сповзання. Далі вони встановлять ришту-

вання, щоб розібрати покрівлю та зняти навантаження зі стіни. Фундаменти заведемо під стіни, і вони стоять вже вічно», – додав він.

Інший окупаційний «чиновник», «голова комітету державної ради РК з питань культури та охорони культурної спадщини» Микола Волков також заявив, що тріщину в стіні Графського корпусу «не варто вважати великою проблемою» – тим паче, що вона є «новоробок» і вже «відновлювалася» раніше, та й взагалі Ханський палац до початку «реставраційних робіт» перебував у «сумному стані» під «великим ризиком обвалу». «Насправді нічого страшного не сталося, палац залишиться цілим і збереженим. Трапляється, що стіни обвалюються і люди гинуть. А це технічний момент, а не обвал будівлі, як дехто намагається подати. На об'єкті працюють професіонали, все йде за планом. Специфіка реставрації подібна до робіт із розмінування: передбачити перебіг робіт доволі складно», – висловився «посадовець».

Водночас бахчисарайський громадський активіст Едем Дудаков повідомив, що тріщини у цокольній частині Графського корпусу розширилися на початку лютого 2022 року, і висловив побоювання, що така ж доля може спіткати Велику Ханську мечеть, стіни якої вкриті мікротріщинами через перевантаження бетонними поясами; до того ж очевидними є ознаки ерозії вапнякового каменя стін. Через відсутність захисного накриття під час розбирання покрівлі мечеті у 2018-2020 роках вода повністю просочилася у всі її конструктивні елементи та основу, через що підвалини, як і в сусідньому Графському корпусі, дали осадку.

Також Дудаков висловив думку, що корпус фактично сповзає в бік річки Чурук-су через безграмотне поглиблення її русла безпосередньо перед палацом, яке відбулося восени 2021 року під час дощів і спричинило утворення природної греблі, вода в якій накопичувалася протягом року в цій баюрі. Тоді ж Олександр Герцен заявив, що кримські «вчені» ще у 2019 році попереджали про особливості та слабкі місця Графського корпусу, зокрема й про відсутність фундаменту під ним. Свого часу на лінії його з'єднання зі значно монументальнішою Великою палацовою мечеттю відповідно до плану «передпроектних досліджень» було закладено «археологічний розкоп», після чого було встановлено, що стіна, яка тріснула в лютому 2022 року, стоїть із доволі глибоким закладенням без фундаменту просто на ґрунті, точніше – на культурному шарі; це місце було визна-

Тріщини на стінах Графського корпусу. 7-8 лютого 2022 року.

чено як проблемне, зокрема й через те, що обидві будівлі належать до різних історичних епох із різницею майже у століття.

Герцен зазначив, що археологічні та геологічні «розвідки» проводилися якраз для оцінки стану тримальних конструкцій, тож у проєкті «реставрації» мали бути закладені всі необхідні заходи для запобігання цим деформаціям і руйнуванням. Також «науковець» додав, що «археологічні розвідки» для «науково-проектної документації» проводила скандально відома російська компанія «Меандр», яка від початку виступила основним «підрядником» проведення «реставрації» Ханського палацу; тритомний звіт про незаконно проведені розкопки було передано до всіх необхідних «інстанцій», проте, судячи з коментарів, які «чиновники» давали після інциденту довкола палацу, відсутність фундаменту під корпусами стала для всіх несподіванкою, відтак лишається нез'ясованим, чому ця важлива інформація не була використана під час створення «проекту реставрації» та в подальшому під час проведення робіт. При цьому було відзначено порушення орнаменту деформованої стіни Графського корпусу.

* * *

8 лютого 2022 року причини інциденту довкола однієї з будівель комплексу Ханського палацу в Бахчисараї пояснила «міністр культури РК» Тетяна Манежина. За її словами, в рамках проведення «реставраційних робіт» на набережній з трьома мостами відповідно до «проектної документації» відбувалося, зокрема, розкопування траншеї для облаштування системи зливової каналізації, під час якого було виявлено об'єкти з ознаками археологічної спадщини, через що роботи було призупинено.

Внаслідок рясних опадів і розмивання ґрунту біля основи Графського корпусу виникла його просадка, що призвело до лущення його фасаду. На місці оперативно виїхали керівники та співробітники «дирекції»

для оцінки ситуації та ухвалення відповідних рішень щодо проведення протиаварійних заходів. Спеціалісти «департаменту державної охорони культурної спадщини» кримського «міністерства культури» провели виїзне обстеження та контроль стану об'єктів Графського корпусу та набережної з трьома мостами; за результатами огляду з'ясувалося, що на останньому об'єкті було проведено земляні роботи, під час яких було виявлено, що частина корпусу не має фундаменту. Було виконано першочергові «протиаварійні роботи» з укріплення фасаду корпусу з допомогою підтримувальних контрфорсів, а також встановлено будівельне риштування для подальшого демонтажу покрівлі з черепиці та насипного ґрунту з метою зменшення навантаження на тримальні конструкції будівлі. «Реставраційні роботи» в районі корпусу було призупинено; початок робіт на самому об'єкті за графіком було заплановано на квітень цього року, про що повідомили 9 лютого у пресслужбі Міністерства економічного розвитку РФ, яке є куратором «державної програми розвитку Криму».

11 лютого 2022 року перебіг «протиаварійних робіт зі зміцнення фасаду» Графського корпусу Ханського палацу в Бахчисараї проінспектував «глава РК» Сергій Аксьонов, заявивши, що будівлі «нічого не загрожує», оскільки «республіканська влада» тримає ситуацію на контролі, проведено першочергові роботи зі «зміцнення» споруди, а робоча група «фахівців» проводить і продовжить незаконні роботи на об'єкті. За словами «глави Криму», ще в день обвалу на Графському корпусі, 7 лютого, на його стіні було встановлено 11 спеціальних маячків, які відстежують зростання тріщин кожні три години, і протягом тижня вони не зафіксували жодних рухів.

На другу половину лютого Аксьонов анонсував «дослідницькі роботи», внаслідок яких мають бути напрацьовані конкретні висновки та рекомендації щодо від-

новлення Графського корпусу. За попередньою оцінкою, прописані у проєкті роботи, серед яких також стяжка всіх кутів будівлі, змінювати не будуть; до них, імовірно, лише додадуть заходи з укріплення ґрунту. Остаточні висновки мали зробити фахівці з Москви, що вирушили до окупованого Криму. «Глава республіки» заявив, що в нього попросили два дні на всі необхідні дослідження та відшукування варіантів вирішення проблеми.

Під час візиту «глави Криму» до Бахчисарая «перший заступник керівника дирекції» Марія Дукшина оголосила попередньою причиною пошкодження будівлі «аварійний стан усіх фахверкових балок будівлі», які прогнили, і додала, що частина палацового комплексу вже багато років зсувається у бік річки Чурук-Су буцімто через рух ґрунту. У разі з Графським корпусом внаслідок проведення земляних робіт горизонтальна балка відірвалася від вертикальної, через що просів кут; Дукшина звинуватила у цьому «аварійний стан» конструкції будівлі та додала, що цього б не сталося, якби стан балки був «принаймні обмежено придатним». Як і Олександр Герцен, кримська «чиновниця» підтвердила, що про аварійність будівлі було відомо ще у 2019 році: зокрема, тріщини на її фасаді завширшки до 2 см було зафіксовано ще під час розробки «науково-проектної документації».

Своєю чергою, «директор заповідника» Вадим Мартинюк заявив, що зовнішні будівлі комплексу Ханського палацу, які простояли кілька століть і перенесли великий кримський землетрус 1927 року, «вже давно нестабільні». Принаймні тріщини під його кабінетом у Графському корпусі вперше з'явилися ще у 2017 році – після того, як фасад корпусу було помито потужною очищувальною технікою. Крім цього, мешканці Бахчисарая нагадують, що такий загальновідомий факт, як відсутність фундаменту у Графському корпусі та заглиблення його стін на 40 см у ґрунт, окупанти роками ігнорували до останнього; після утворення під корпусом ями, до якої він почав сповзати, на місці його тримають фактично лише масивні кам'яні плити, якими свого часу було обкладено русло річки Чурук-Су. На початку лютого цього року кут будівлі просів донизу і похилився, внаслідок чого одним з кінців відриву він почав тиснути на неушкоджену стіну, зминаючи фрески.

14 лютого Сергій Аксьонов провів зустріч із питань планування перебігу подальших «протиаварійних робіт» на Графському корпусі Ханського палацу за участі Вадима Мартинюка, Іллі Алимчева, Тетяни Манежиної та інших. Під час зустрічі «гла-

«Археологічні розвідки» для «науково-проектної документації» проводила скандально відома російська компанія «Меандр», яка від початку виступила основним «підрядником» проведення «реставрації» Ханського палацу; тритомний звіт про незаконно проведені розкопки було передано до всіх необхідних «інстанцій», проте, судячи з коментарів, які «чиновники» давали після інциденту довкола палацу, відсутність фундаменту під корпусами стала для всіх несподіванкою, відтак лишається нез'ясованим, чому ця важлива інформація не була використана під час створення «проекту реставрації» та в подальшому під час проведення робіт.

ва Криму» повідомив, що проєкт комплексу робіт буде виконано до 1 травня, та підкреслив, що «уряд республіки» надасть їм усіляке сприяння та підтримку. Орієнтовна вартість проєктування складе близько 10 мільйонів рублів. Представник підрядної організації, «головний інженер» проєкту Павло Омельницький повідомив про попередні висновки та висловив думку, що оптимальними протиаварійними інженерними рішеннями стане спорудження підпорних і підтримувальних стін, що не зачіпатимуть саму культурну пам'ятку, а також встановлення бандажів для фіксації стін будівлі та системи стійок, що розвантажать покрівлю для зменшення тиску на будівлю. Відповідний «контракт» із підрядною організацією вже укладено. Коли саме будуть завершені роботи – ще невідомо, тож поки залишається хіба що молитися, аби внаслідок «реставрації по-російськи» одна з візитівок Криму, що до його окупації претендувала на внесення до переліку пам'яток Світової спадщини ЮНЕСКО, не опинилася втраченою назавжди.

Варто зазначити, що більш ніж за тиждень після інциденту довкола Графського корпусу Ханського палацу, 16 лютого 2022 року, «міністерство культури республіки Крим» видало «наказ» № 32-ОКН щодо виявленого об'єкта археологічної спадщини «Культурний шар Ханського палацу в Бахчисараї XVI-XIX ст.». Інформація про об'єкт була отримана від «генерального директора ТОВ «Таврическое археологическое общество» Олександра Манаєва. Відкритий лист № 2642 на незаконні археологічні розкопки на території палацового комплексу було видано Міністерством культури РФ ще 30 листопада 2018 року на ім'я Олександра Герцена.

ПОБУДОВА РАДЯНСЬКИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ ТА УПРАВЛІННЯ

ЯК ЦЕ БУЛО...

Закінчення

Щоб запобігти випадкам, коли знайдені під час облав цінності залишалися в руках тих, хто проводив ці обшуки, в інструкції спеціально підкреслювалося: «За будь-які зловживання при обшуках, хабарництво або привласнення речей чи грошей до винних має застосовуватися вища міра покарання»¹.

Тетяна БИКОВА,
к.і.н., науковий співробітник Інституту історії України НАН України

Розроблену інструкцію було заслухано на засіданні Кримського обласного комітету РКП(б) 21 січня 1921 р. Після обговорення ухвалили таке рішення: «Інструкцію щодо вилучення надлишків у буржуазії прийняти з поправками. День вилучення перенести на 28 січня. Інструкцію з вилучення надлишків у буржуазії надіслати на місця із уповноваженими з переєстрації»².

Підбиваючи перші підсумки облати, 31 січня Кримський обласний комітет РКП(б) ухвалив нове рішення: «Операцію провести у більш широкому вигляді, до повної опролетаризації буржуазії. Роботу керують комуністи та робітники. Для проведення операції призначити п'ять осіб у складі: від повітректому – тов. Македон, від повітпарткому – тов. Наум, від НК – тов. Цируль, від особливого відділу – тов. Іванов і від ОК та Кримревкому – тов. Антіпов»³. Цілком зрозуміло, що «робота з опролетаризації буржуазії» в подальшому пішла в дусі вищевказаних партійних настанов.

Але повернемося до діяльності Кримревкому. 14 грудня він проголосив Крим «всеросійською

ФОТО В.В.ВІДЧИХ ДЖЕРЕЛ

оздоровницею»⁴. Це призвело до того, що до півострова почала прибувати «на оздоровлення» велика кількість людей з усіх захоплених більшовиками кутків колишньої імперії. В умовах хронічного браку продуктів харчування та інших засобів існування приплив нових мешканців невдовзі призвів до поширення в Криму голоду.

14 грудня 1920 р. Кримревком оприлюднив наказ № 108 про націоналізацію всіх приватновласницьких маєтків, віл і дач⁵. Після «націоналізації» деяка частина з них ставала дитячими садками, санаторіями, будинками відпочинку та ін. Але найчастіше основна їхня частина потрапляла до рук партійної верхівки. Ба більше, починаючи з весни 1921 р., на ці дачі почали приїжджати «на оздоровлення» вищі посадові особи більшовицької партії та органів радянської влади з Москви. Протягом усього часу, коли мешканці Криму потерпали та вмирили від голоду, урядові дачі обслуговувалися за вищим розрядом. У київському архіві зберігається телеграма, надіслана «ОПС, тов. Александрову» від секретаря губернського комітету КП(б)У, в якій зазначалося: «Прошу зробити розпорядження щодо надання у кредит п'яти вагонів для перевезення до Криму продовольства для санаторію ЦК. Питання дуже серйозне, не затримуйте»⁶.

19 грудня наказом оголошувалося, що на всьому Кримському

півострові негайно, «з моменту оголошення цього наказу», припиняється видача пенсій усім тим, хто до того часу їх отримував. Тепер усі пенсіонери мали зі своїми документами з'явитися на переєстрацію, в ході якої більшовицька влада вирішувала, хто з мешканців півострова має отримувати зароблену раніше роками нелегкої праці пенсію, а хто має вмерти від голоду⁷. Жодних винятків не існувало. Вдови, які всі роки після загибелі чоловіка отримували від держави пенсію за «втратою годувальника», залишились без засобів існування.

21 грудня Кримревком оприлюднив наказ про націоналізацію зуболікарського майна, що було у розпорядженні лікарів, які практикували в Криму⁸. Цей наказ дозволив націоналізувати мізерні залишки золота, яке ще залишалось в руках населення.

22 грудня побачив світ наказ, за яким до рук держави переходили всі лісопилні та деревообробні заводи й майстерні⁹. Того ж дня вийшов наказ, за яким націоналізувалися театри та кінематографі¹⁰.

Таким чином, до кінця 1920 р. новий уряд створив у Криму той лад, який вважав найбільш придатним для місцевих мешканців. І в подальшому Кримревком неухильно втілював у життя всі партійні настанови, щоб остаточно пристосувати життя в Криму до компартійної концепції.

Слід зупинитися ще на одному питанні. 3 січня 1921 р. Кримре-

вком оприлюднив наказ, згідно з яким усім мешканцям півострова наказувалося негайно повідомляти «компетентним органам» щодо всього того, що їх може зацікавити, як-от: про будь-яких нових мешканців, які з'являлися невідомо звідки, про власних сусідів, що «якось дивно поведуться», про білогвардійців, які переховувалися на півострові, про тих, хто «примазався» до радянської влади і «проліз» у радянські установи. Всім тим, хто повідомить про подібні випадки, новою владою гарантувалося «збереження у повній таємниці» їхніх прізвищ¹¹. Донос ставав для людини офіційно «вірною лінією поведінки», яку більшовики всіляко підтримували та заохочували.

Шляхом розповсюдження подібних настанов більшовицька влада сприяла черговому витку «сигналів» з подальшим вилученням із суспільства «небезпечних» елементів.

Ці дії радянської влади мали важливий наслідок: вони використовували найгірші пороки людини. Звична система цінностей людського суспільства знищувалася, а натомість суспільству прищеплювався новий «моральний кодекс будівників соціалізму». Віднині все те, що раніше у вихованні було спрямовано на те, щоб «підняти» людину, було виголошено «буржуазними пережитками». У суспільстві почали культивувати всі «низькі» людські якості, використовуючи їхні пороки для власних потреб. Розпочався, за словами М. Бухаріна, процес «побудови комуністичної людини з людського матеріалу капіталістичної епохи»¹². Чесність, порядність, власна точка зору тепер ставали достатнім приводом для загибелі. Все те, що складало внутрішній світ людини, дозволялося лише доти, доки не ставало загрозою для нової влади. «Вільнотумство» було тяжким злочинном. Взагалі більшовицька ідеологія вітала, якщо людина зовсім не мала власної точки зору, а використовувала для життя тільки

Ці дії радянської Влади мали важливий наслідок: Вони використовували найгірші пороки людини. Звична система цінностей людського суспільства знищувалася, а натомість суспільству прищеплювався новий «моральний кодекс будівників соціалізму». Віднині все те, що раніше у вихованні було спрямовано на те, щоб «підняти» людину, було виголошено «буржуазними пережитками».

її настанови. Адже лише ця партія знала єдино вірні відповіді на всі запитання.

Говорячи про нетерпимість, що пронизувала більшовицьку партію, М. Горький виходив з того, що розуміння витоків її треба шукати у постаті лідера – В. Леніна: «Це ж відбувається тому, що він ізумерськи нетерпимий і переконаний, що всі на помилковому шляху, крім нього самого. Усе, що не по Леніну, – підлягає прокляттю»¹³. Безапеляційність більшовицьких лідерів, які знали, «чого хоче народ», спричинила використання проти тих, хто насмілювався думати інакше, нечуваних раніше утисків терору.

- 1 Державний архів Автономної Республіки Крим (далі – ДААРК). – Ф.-П. 1. – Оп. 1. – Спр. 94-а. – Арк. 65.
- 2 Там само. – Спр. 60. – Арк. 13 зв.
- 3 Там само. – Арк. 15.
- 4 Ревкомы Крыма. Сборник документов и материалов. – Симферополь, 1968. – С. 167.
- 5 Там само. – С. 92.
- 6 Центральний державний архів вищих органів влади України (далі – ЦДАВО України). – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 1011. – Арк. 131.
- 7 ДААРК. – Ф.-Р. 1188. – Оп. 1. – Спр. 4. – Арк. 125.
- 8 Ревкомы Крыма. Сборник документов и материалов. – С. 170.
- 9 Там само. – С. 60.
- 10 Там само. – С. 147.
- 11 Там само. – С. 44-45.
- 12 Цит. за: Мельгунов С.П. Красный террор в России. 1918-1923. – М., 1990. – С. 32.
- 13 Валентинов В. Малознакомый Ленин. – Париж, 1972. – С. 156.

У НАСТУПНОМУ ЧИСЛІ «КРИМСЬКОЇ СВІТЛИЦІ»

ОКУПАЦІЙНА «РЕВІЗІЯ» УКРАЇНСЬКИХ СИМВОЛІВ У КРИМУ

Боротьба зі спадщиною всього українського з «клятого минулого» в Криму почалася в 2014 році, коли півострів було окуповано. Загострення шизофренії у «кримських посадовців» почалося під час подальшої окупації українських територій у період російсько-української війни з 24 лютого 2022 року. Так, 1 квітня «глава республіки Крим» Сергій Аксьонов привселюдно відповів на «звернення стурбованих громадян», обурених наявністю в Армянську вулиці, названої на честь засновника Народного Руху України В'ячеслава Чорновола – «одного з лідерів українського націоналістичного руху». Редакція нашої газети збрала матеріали рішень окупаційного режиму щодо знищення українських символів у Криму. Докладніше про це читайте у матеріалі нашого кореспондента.

ГАЗЕТА «КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ»

Всеукраїнська літературно-художня і публіцистична газета Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 23715-13555Р від 06.02.2019 р.
Засновники
Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка
Громадська організація «Кримський центр ділового та культурного співробітництва «Український дім»

Видавець

ТОВ
«Видавничий дім
«Українська культура»
Юридична адреса
Видавець:
03040, м. Київ,
вул. Васильківська, 1
Головний редактор
Андрій ШЕКУН
Дизайн та верстка
ФОП Юрченко В.П.

Надруковано:

ФОП Хісамдінов А. Ю.
Редакція не завжди поділяє думки авторів публікацій, відповідальність за достовірність фактів несуть автори. Рукописи не рецензуються і не повертаються. Редакція залишає за собою право скорочувати публікації і виправляти мову. Зміст газети поширюється на умовах ліцензії CC BY 3.0, якщо відсутні інші вказівки.

Передплата на газету

Передплатна ціна на 2022 р.: на 6 місяців – 224,64 грн; на рік – 449,28 грн.

У передплатній ціні враховано вартість доставки до вашої поштової скриньки і вартість оформлення абонементу.

Передплатний індекс

90269
Наклад 1000 прим.
Ціна договірна

